

En lille rød bog om Arbejdsretten

Af *Helmuth Schledermann*

Ole Krarup: *Arbejdsretten*. (Hans Reitzels Forlag, København 1980). - 158 sider - 67,50 da.kr.

Ole Krarup har indtil for nylig især været kendt for sine forvaltningsretlige studier. Siden 1977 har han imidlertid både som lærer og forsker også beskæftiget sig med arbejdsretten. Han arbejder sig ind i et område, som i en årrække har været domineret af nogle få specialister, der næsten kun har beskæftiget sig med arbejdsret. Krarup er altså en mand, der trænger ind ude fra. Dertil kommer, at han er socialist, og at han skriver så godt, at alle kan forstå ham. Man behøver ikke at være nogen stor spåmand for at regne ud, at de etablerede, borgerlige og snævert uddannede specialister i arbejdsret vil kaste sig over ham.

Dette er også sket med det samme. Hans første artikel om arbejdsret er straks imødegået af Ole Hasselbalch (*Juristen & Økonomen*, 1980, s. 211-32; jfr. smst. s. 458-63). Det forlyder, at Per Jacobsen også har indsendt en artikel til samme tidsskrift og desuden en anmeldelse af bogen »*Arbejdsretten*« til *Ugeskrift for Retsvæsen*. I skrivende stund er disse sidste bidrag til debatten ukendt for mig. Det gør ikke noget, for det gør det lettere at disponere det følgende ud fra læsernes behov og Krarups intentioner - så godt jeg nu formår at gøre det.

Ole Krarup har anvendt mange litterære former i sit forfatterskab, f.eks. den videnskabelige afhandling, håndbogen og lærebogen, avisdebatten og det rimløse digt. Hidtil har han kun lejlighedsvis blandet disse former. Bogen om *Arbejdsretten* må nærmest opfattes som en kombination af *en folkelig introduktionsbog, en videnskabelig afhandling og en debatbog*. Jeg nævner det, fordi mange læsere venter noget andet af »professoren i faget«. De venter en afhandling, en lærebog eller en håndbog. Først s. 118 og 121 står der noget om bogens formål, og her lægges vægten på kritikken af Arbejdsrettens ideologiske funktion.

Bogen er skrevet for folk, som er åbne for kritik af Arbejdsretten, men som ikke har evne eller lyst til at læse videnskabelige afhandlinger. Dette siges ikke i bogen, men formen og de manglende henvisninger gør det klart. Jeg tror imidlertid at det er forkert, at Krarup sjældent angiver, hvorfra citaterne i bogen er taget. En sådan bog læses overvejende af fagforeningsfolk og unge under uddannelse, og disse vil næppe være tilfredse med ikke at kunne slå citaterne efter. Stik imod hensigten kommer Krarup derved til at optræde autoritært. Nogle noter bag i bogen ville ikke have ændret dens folkelige karakter.

Efter en kort indledning inviteres læseren med i Arbejdsretten på Sankt Annæ Plads. Hele sceneriet beskrives impressionistisk og morsomt. Denne beskrivelse har provokeret de indviede arbejdsretsjurister, ikke mindst omtalen af »en uniformsklædt betjent« (s. 11). En LO-procedør siger: »Den uniformsklædte betjent er ingen anden end vores allesammens Dam, som hver torsdag har travlt med at tage sig af vort vé og vel« (*Daugaard, LO-Bladet*, 76, 1970, nr. 21). En anden arbejdsretsjurist har oplyst, at Dam er forhenværende købmand fra Læsø. Det er sikkert et fortræffeligt menneske, denne Dam. Men arbejdsretsjuristerne dokumenterer faktisk netop det, der er en af de væsentligste pointer i Ole Krarups bog, nemlig de agerendes sammenspisthed og den fremmedgørelse, som udenforstående må føle. For nogle er det »vores allesammens« Arbejdsret, for andre ikke.

I øvrigt indeholder bogen en kommenterende gennemgang af Arbejdsrettens virkemåde i teori og praksis under overskrifter som »Arbejdsrettens system og historie«, »Forbudet mod arbejdsstandsning«, »Reaktioner mod arbejdsstandsning: bod«, »Retten til at føre arbejdskamp«, »Organisationernes stilling i det arbejdsretlige system« og »Retfærdighedens teknik«.

Her skal ikke diskuteres juridiske detaljer, men alene nogle retspolitiske problemer af stor betydning. Det drejer sig om emner som »videnskabelighed«, »gældende ret«, arbejdsgivernes ledelsesret og til slut spørgsmålet om, hvorfor systemet overhovedet fungerer.

»Videnskabelighed«

Ole Krarup kritiserer skarpt de begrundelser, der gives i Arbejdsrettens domme. Væsentlige sider af en sag udelades, og begrundelsen tjener alene til at retfærdiggøre det resultat, som retten er kommet til. Krarup fortsætter: »Disse manipulationer med mellemregningerne ville i videnskabelig sammenhæng svare til at en forsker i sit endelige værk bearbejdede og manipulerede sine undersøgelsesresultater så de svarede til den

konklusion han gik ind for. Det ville ikke være god videnskab. Men det er fast retspraksis« (s. 127).

Der er ingen tvivl om, at beskrivelsen er korrekt. Problemet er blot det, om man kan kræve, at et retssystem fungerer »videnskabeligt«. Man kan næppe kræve det af en offentlig forvaltning. Jeg tror heller ikke, at man kan kræve det af en domstol. Hverken forundersøgelsen, proceduren, domspræmisserne eller dommen kan betegnes som videnskab - uanset hvor beskedne krav man stiller til »videnskab«. Problemet ligger et andet sted: Man kan spørge, hvor videnskabelig den *retsvidenskab* er, som bygger på et materiale af denne karakter. Krarup har selv været inde på problemet i en udmærket artikel »Om arbejdsrettens kilder«, omend på en mere indirekte måde (Juristen & Økonomen, 1981, s. 33-41). For nogle år siden tillod Knud Illum sig at kritisere domsbegrundelserne ved de almindelige domstole. Som efter fælles aftale stillede fem dommere sig skulder ved skulder for at forsvare domstolene. Illum havde her ramt et ømt punkt (Ugeskrift for Retsvæsen, afd. B, 1970 og 1971). Det er kun alt for sjældent, at forholdet mellem domstole og forskning diskuteres generelt.

»Gældende ret«

De marxistiske jurister, som især arbejder ideologikritisk, fremstiller ofte gældende ret på en bastant måde. De domme og den retslitteratur, der er »sortest«, fremstilles og udstilles til spot og spe. Dette er ikke alene virkningsfuldt, men også ofte berettiget. Ikke mindst når det gælder arbejdsretten. Det er et retsområde, der adskiller sig fra al anden ret, og det omfatter institutioner, som er mere fremmedgørende og undertrykkende end andre.

Alligevel kan man sidde med en underlig fornemmelse, når man prøver at sammenfatte Ole Krarups holdning til gældende ret, herunder arbejdsret. Jeg har ved en anden lejlighed været inde på hans skarpe sondring mellem eksisterende rettigheder og systemoverskridende krav; det er det, som er forudsætningen for Krarups defensive og offensive strategier (smlg. Retfærd nr. 15, 1980, s. 89 f.) Man finder det samme i hans anmeldelse af Niklas Bruuns bog om »Kollektivavtal och rättsideologi«. Her ønsker Krarup en skarpere sondring mellem hvad der *er* gældende ret, og hvad der *bør* være det (Retfærd nr. 17). Og denne retspositivisme demonstrerer han næsten på klassisk måde i sin kritik af Ole Hasselbalch (Juristen & Økonomen, 1981, s. 33-41). I sidstnævnte tilfælde rammer kritikken altså en borgerlig jurist, der ikke har forstået sondringen mellem faktisk gældende ret og de ønsker vedrørende retstilstanden

han måtte have.

Det bekymrer mig ikke særlig meget, at Ole Krarups grundsyn ikke er i overensstemmelse med de fleste marxisme-opfattelser. Hvad der bekymrer mig, er det dilemma, som kan blive følgen. Hvis man fremstiller gældende ret som et fast afgrænset, lukket og undertrykkende system - og kun på denne måde -, hvad skal man så foretage sig? Der er den mulighed at vælte det hele over ende. Er dette ikke muligt, så kan man naturligvis blive ved med at hamre løs på systemet - og måske slappe af ved i fritiden at skitsere utopier ud fra de menneskelige »behov«. Den klemme befinder mange venstreorienterede sig i. Ole Krarup hører slet ikke til dem, der er mest klemte i dette frustrerende dilemma. Men tendensen findes i hans arbejder.

Hvad kan man da gøre? Først og fremmest kan man arbejde med nuancerede begreber om ret og virkelighed og om forholdet mellem ret og virkelighed. En sådan nuanceret forståelse kan være baggrund både for meget skarpere angreb og desuden for retspolitiske handlinger, der får de tilsigtede virkninger. Jeg vil prøve at antyde dette med et par eksempler fra Krarups bog.

Arbejdsgivernes ledelsesret

Arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet, herunder at ansætte og afskedige folk, er en særdeles vigtig beføjelse. Den er lige så vigtig for arbejdsgiveren som det at disponere over kapitalen. Den er også sikret i såvel de individuelle som de kollektive aftaler. Ole Krarup mener, at udviklingen har gjort ledelsesretten mere juridisk cementeret end den var, da det såkaldte Septemberforlig mellem arbejdsgivere og arbejdere blev indgået i 1899. Han ser beviset deri, at ledelsesretten i 1899 skulle »anerkendes, eventuelt støttes, af arbejdernes hovedorganisation«. I hovedaftalen af 1973 står der blot kort »den ret, arbejdsgiverne har til at lede og fordele arbejdet«. Fra at være en ret, der skulle anerkendes og derfor ved en ny aftale kunne ophæves, er det ifølge Krarup blevet en »juridisk uantastelig ret« (s. 94-96).

Umiddelbart virker dette overraskende. Skulle arbejderne virkelig have stået så stærkt i 1899, at de vovede at anfægte ledelsesretten? Det må være forkert, men hvorfor?

Man kan godt ved at læse hele artikel 4 i Septemberforliget og sammenholde den med arbejdsretslitteraturen få en idé om, hvordan det forholder sig, jfr. f.eks. Carl Ussing i Skrift og Tale (1935) s. 262 og Knud Illum: Den kollektive Arbejdsret (1. Udg. 1939) s. 182 og 356. Problemet var ikke ledelsesretten som sådan. Fra arbejderside drejede det sig

om at forhindre arbejdsgiverne i ved arbejdsomlægninger at forringe indgåede akkorder. Og fra arbejdsgiverside var ledelsesrettens koblet til retten til at antage og afskedige arbejdere, herunder at antage uorganiserede arbejdere! Det første problem søgtes løst gennem faglig voldgift, det andet ved at arbejdsgiverne efterhånden i mange fag accepterede alene eller først og fremmest at beskæftige organiserede arbejdere.

Hvis vi nu igen læser artikel 4 i Septemberforliget, får den en helt anden betydning. »Arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet samt til at anvende den efter deres skøn til enhver tid passende arbejdskraft anerkendes, eventuelt støttes, af arbejdsgivernes hovedorganisation«. Datidens LO skulle altså anerkende, ja støtte, arbejdsgiveres anvendelse af uorganiserede arbejdere! Dette er ikke udtryk for arbejdernes styrke, men for deres svaghed. Som arbejderlederen Jens Jensen sagde lige efter forliget i 1899: »Forliget er pæredansk. Der er brugt mange ord for at forklare mestrenes ret til at lede og fordele arbejdet, *hvilken ret ingen har bestridt.*« (Carsten Nielsen: De 100 dage, 1976, s. 139).

Nu er hovedaftalen af 1973 blevet ændret fra 1.3.1981. Den nye hovedaftales § 4, stk. 1 lyder: »Arbejdsgiverne udøver ledelsesretten i overensstemmelse med de i de kollektive overenskomster indeholdte bestemmelser og i samarbejde med arbejdstagerne og deres tillidsrepræsentanter i henhold til de mellem Landsorganisationen i Danmark og Dansk Arbejdsgiverforening til enhver tid gældende aftaler.«

Denne ændring anses af LO for en »demokratisering«. Den er imidlertid ikke mere demokratisk, end de aftaler er, som nævnes i paragraffen. Den vigtigste aftale er her samarbejdsaftalen af 1970, om hvilken LO ganske vist siger, at der ligger en ændring »i luften« (LO-Bladet, 77, 1981, nr. 2). Jfr. bl.a. bestræbelser for at skabe regler om arbejdsindflydelse ved indførelse af ny teknologi i virksomhederne.

Jeg vil ikke afvise, at det er muligt at lave ideologikritik på hovedaftalens formuleringer fra 1899 til 1981. Men det forudsætter historisk og juridisk rimelige fortolkninger, og det forudsætter en eller anden direkte konfrontation med praksis.

Hvorfor fungerer Arbejdsretten overhovedet?

Når det arbejdsretlige system virker så undertrykkende, bliver det berettiget at spørge, hvorfor det fortsat fungerer. Ole Krarup har følgende forklaring: »Derfor hører det med til retssystemet at det har indbygget mekanismer til at fremme accepten af systemet. Lektor Per Jacobsen ... har udtrykt det på følgende måde i en diskussion om det arbejdsretlige systems krise:

■»Det er ... ikke ubekendt, at reklamens magt er underfuld. En virkeligt professionelt tilrettelagt kampagne kunne utvivlsomt få ganske positive virkninger (over for lønarbejdernes protester mod systemet, indskyder Krarup). Om varen er vaskepulver eller arbejdsretlige regler er formentlig underordnet.«

»I disse udtalte bestræbelser på at sælge det arbejdsretlige system«, fortsætter Ole Krarup, »ligger antagelig den væsentligste forklaring på en af hovedkonklusionerne i denne bog. I modsætningen mellem lovens og systemets erklærede idegrundlag - den objektive retfærdighed, ligheden og friheden - og på den anden side Arbejdsrettens virkelige funktion ... Systemet skal ... kunne *legitimere*, særlig over for lønarbejderne. ... Det er et retssystem for de indviede, og de indviede har rige muligheder for at udføre den reklamefunktion som Per Jacobsen har angivet i citatet« (s. 122 og 125).

Dette er faktisk den eneste forklaring, som Ole Krarup giver på, at de fleste frivilligt underkaster sig Arbejdsrettens afgørelser. De indviede juristers skjulte manipulationer og deres åbenlyse reklame. For mig at se er dette et eksempel på, at ideologikritikken har sin begrænsning, når det gælder at forklare magtfulde institutioners bestandighed. For det første vil næppe nogen påstå, at der er blevet reklameret særlig meget for Arbejdsretten. For det andet er det uhyre tvivlsomt, om denne reklame har været effektiv. Jeg har andetsteds skrevet om reklamens tvivlsomme virkninger, når det gælder arbejdsret (Retfærd nr. 5, 1977, s. 51-57).

Når man vil have en holdbar forklaring på, hvorfor og hvor længe Arbejdsretten kan fungere, er man nødt til at inddrage følgende forhold: organisationstvang, eksklusionstrusler, fagforeningspolitik, arbejdernes ressourcefattigdom og en tilsyneladende mangel på alternativer.

Afslutning

Ole Krarup har skrevet en instruktiv og let læst bog om Arbejdsretten. Alligevel vil nogle måske finde de her påpegede mangler - og mangler, som er påpeget af andre kritikere - så væsentlige, at man kan tale om manglende videnskabelig disciplin. Det mener jeg ikke. Denne form for kritik kan overlades til de arbejdsretsjurister, som bekender sig til det bestående system, og som kan have svært ved at undgå mistanken om brødnid.

I virkeligheden er Ole Krarup på en måde alt for »disciplineret« Han ved, at han er socialist, jurist, ideologikritiker, debator og skribent. Det vil sige, at han kan visse ting, og dem gør han så. Han er sluppet ud af

den indhegning, som de fleste jurister befinder sig i. Men måske har han fået stillet nogle nye gærder op, som burde tages ned igen. Her er det værd at lægge mærke til hans meget åbne overvejelser over forholdet mellem jura og samfundsvidenskab i *Juristen & Økonomen*, 1981, s. 34. Ole Krarup er bedst, når han viser en åben og konstruktiv mangel på disciplinering.

■ »Hvis arbejderne hverken har ret til arbejde eller ret til at lede og fordele arbejdet, hvad skal vi så med arbejdsretten?«
(*Carl Scharnberg*)

For en kritikk av retten.

Af Bjarne Melkevik

Collection »Critique du droit« N° 1 - 3 Presses Universitaires de Grenoble/François Maspero. N° 4 - 6 Presses Universitaires de Grenoble.

I

Hvis man skal peke på en almen tendens i dagens vest-europeiske rettsteori så må dette være tilkomsten av kritisk juss teorien. Skapelsen av en bokserie for kritisk juss - »Rettskritikk« - i Frankrike innvarsler strömningens inntog i fransk rettskritikk. Det dreier seg om avduknin-gen i 1978 av en bokserie for kritikk av retten som har satt seg som mål-setning å gi ut kritiske forskningsrapporter og avhandlinger, noe som kan være vanskelig nok, og å gi ut alternative læreböker. I grunnen er det et hovedtrekk ved flesteparten av de bökene som har kommet ut til nå, i alt seks, at de knytter seg til de etablerte lærebökene som en alternativ fortolkning. Dette vil imidlertid ikke si at de representerer populariserin-ger, tvert om så ligger de alle på et slikt nivå at der forutsettes solide for-kunnskaper.

Hva angår den franske kritiske jussen's forhistorie skal to ting bemer-kes. For det første at den er et resultat av radikaliseringen för og etter mai 1968. Mai 1968 representerte for franske »intellektuelle« og studen-ter en teoretisk oppvåkning som også nedfelte seg i juriststanden. Allere-de mai 1968 organiserte kritiske og opposisjonelle dommere seg i »Syn-dicat de la Magistrature« og fordoblet således det franske fenomenet med »gode dommere« med tilkomsten av de »Röde dommere«. Siden har den opposisjonelle organiseringen av jurister bare fortsatt, og avduk-ningen av bokserien »Rettskritikk« er bare et tegn på at den har nådd universitetslærerne.

Det annet element hva angår den kritiske jussens forhistorie er knyt-tet til Michel Miaille's bok »Une introduction critique au droit« fra 1976; k.fr. Retfærd nr. 15 side 112 flg. Med Miaille's bok fikk kritikerne en ny plattform og et nytt utgangspunkt for konstitueringen av kritik-